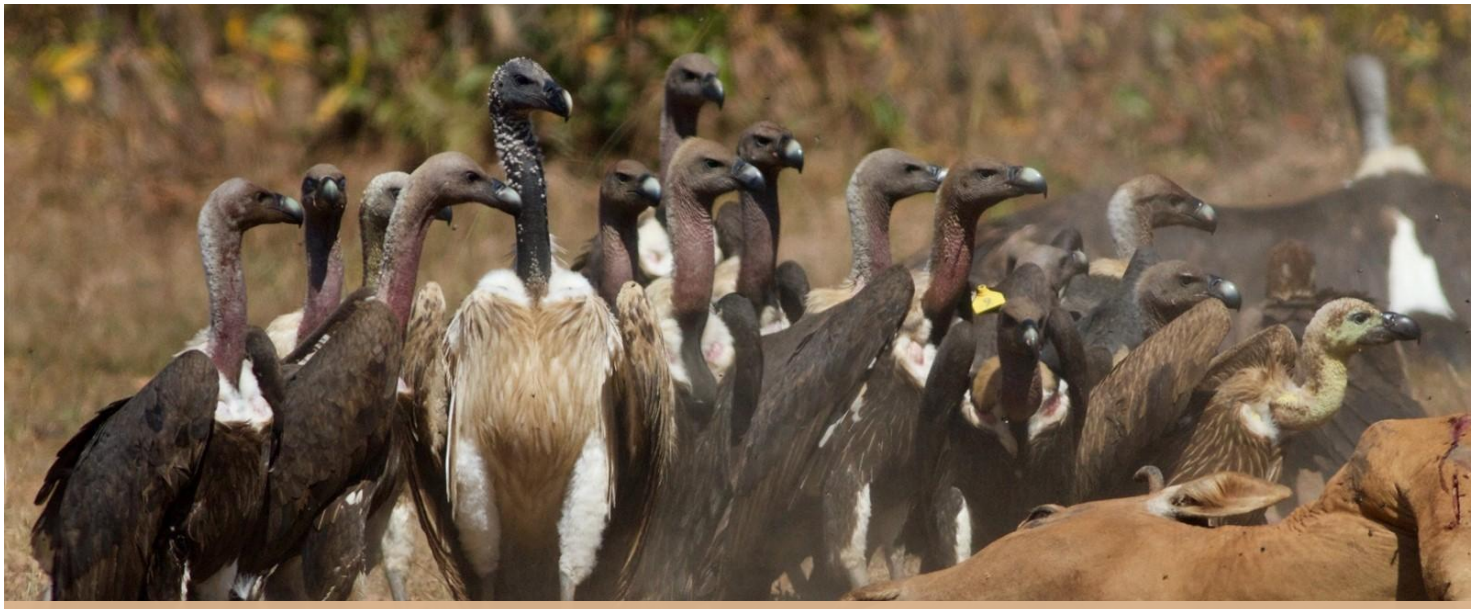
UN environment programme
CMS
Жабайы жануарлардың қоныс аударатын түрлерін сақтау туралы конвенция
Ақпараттық бюллетень
RAPTORS MOU

ВЕТЕРИНАРИЯЛЫҚ ПРЕПАРАТТАРДЫҢ ЖЫРТҚЫШ ҚҰСТАРҒА ТЕРІС ӘСЕРІ

Бенгал құмайы мен жіңішке тұмсықты құмай — ҚҚСП-тен ең ауыр зардап шеккен өлексежегіш құстар түрлерінің бірі. Фото: © Phaerun Su

ҚЫСҚАША АНЫҚТАМА

Үй малын емдеуге қолданылатын бірқатар кең таралған қабынуға қарсы стероидты емес ветеринариялық препараттардың (ҚҚСП) өлексежегіш құстардың түрлі түрлеріне уытты екені белгілі. Олардың әсері Азиядағы өлексежегіш құстар популяцияларының апатты түрде азаюына әкелді.

ҚҚСП Gyps туысына жататын құмайлардың барлық сегіз түріне, өлексежегіш құстардың бірнеше басқа түріне, сондай-ақ Aquila туысының бүркіттеріне уытты.

Қазіргі уақытта қолданылатын ҚҚСП-ның көпшілігі жыртқыш құстарға әсері тұрғысынан сыналмаған.

Қоныс аударатын афро-еуразиялық өлексежегіш құстардың барлық 15 түрі Жабайы жануарлардың қоныс аударатын түрлерін сақтау туралы конвенцияның (CMS) I және/немесе II қосымшаларына енгізілген, олардың көпшілігі жойылып кету қаупінде.

Малды емдеу үшін қауіпсіз балама препараттар бар, ал қазір уытты ҚҚСП-ны ветеринариялық айналымнан алып тастау және жыртқыш құстарға төнетін қауіпті азайту үшін шұғыл шаралар қажет.

Қабынуға қарсы стероидты емес ветеринариялық препараттар (ҚҚСП) дегеніміз не?

ҚҚСП медицина мен ветеринарияда ауырсынуды басу, сондай-ақ қабынуды азайту немесе дене қызуын түсіру үшін кеңінен қолданылады. ҚҚСП-ның кемінде 24 түрі бар, олардың ішінде ең танымалдары — диклофенак, аспирин және парацетамол. Ветеринариялық тәжірибеде қолданылған кезде осы ҚҚСП-ның кейбірі өлексежегіш құстарға және жыртқыш құстардың басқа түрлеріне елеулі қауіп төндіреді.

Деректер мен сандар

1990-жылдары Үндістан, Пәкістан, Непал және Бангладештің ветеринариялық тәжірибесіне диклофенактың енгізілуі 15 жылға жетпейтін уақытта осы елдердегі өлексежегіш құстар популяцияларының көпшілігінің күйреуіне әкелді (мысалы, бенгал құмайының (Gyps bengalensis) саны 99,9%-ға қысқарды).

Сан бағалауларына сәйкес, бұл елдерде ҚҚСП-ның ветеринарияда қолданылуы жиырма жылға жетпейтін уақытта миллиондаған өлексежегіш құстың өліміне себеп болды. Тек осыдан кейін ғана ветеринариялық тәжірибеде ҚҚСП қолдануды реттеудегі өзгерістер өз нәтижесін берді.

Қазіргі уақытта бірқатар ҚҚСП-ның Gyps туысына жататын құмайлардың сегіз түріне уытты екені ғылыми түрде дәлелденген. Диклофенактың тазқара (Aegypius monachus) үшін өлімге әкелетіні, сондай-ақ Aquila туысының бүркіттеріне, ақ күшігенге (Neophron percnopterus) және үнді құлақты күшігеніне (Sarcogyps calvus) уытты екені дәлелденген.

Қазір қолданылып жүрген немесе лицензиялаудан өтіп жатқан көптеген ветеринариялық ҚҚСП жыртқыш құстарға уыттылығы тұрғысынан зерттелмеген.

CMS конвенциясының I және/немесе II қосымшаларына қоныс аударатын афро-еуразиялық өлексежегіш құстардың 15 түрі енгізілген, олардың көпшілігі бүкіл таралу аймағында жойылып кету қаупінде. Қоныс аударатын барлық 15 афро-еуразиялық түрді сақтауға бағытталған CMS-тың өлексежегіш құстарды сақтау жөніндегі іс-қимыл жоспары (Vulture Multi-species Action Plan) ҚҚСП-ға қатысты нақты шараларды қамтиды.

Қоныс аударатын құстардың улану қаупінің алдын алу жөніндегі CMS нұсқаулығында ҚҚСП-ның ветеринарияда қолданылуына байланысты қауіптердің алдын алу бойынша нақты заңнамалық және заңнамалық емес ұсыныстар бар.

ВЕТЕРИНАРИЯЛЫҚ ПРЕПАРАТТАРДЫҢ ЖЫРТҚЫШ ҚҰСТАРҒА ҚАУПІ

ҚҚСП-ның уыттылығы жыртқыш құстарға қалай әсер етеді?

Ауырған малды ауырсынуды басатын препараттармен емдеу — ҚҚСП-ның өлексежегіш құстарға әсер етуінің негізгі жолы.

Өлерінен бірнеше күн бұрын ҚҚСП алған малдың өлексесімен қоректенген өлексежегіш құстар, ең алдымен, висцералды подаградан — құстың қаны мен ішкі мүшелерінде несеп қышқылы кристалдарының жиналуына әкелетін бүйрек зақымдануының бір түрінен өледі.

Өлексежегіш құс құрамында ҚҚСП бар етті жегеннен кейін үш күн ішінде өлуі мүмкін. Осы уақытқа дейін құс қоректенген жерінен едәуір қашыққа ұшып кетуі мүмкін, бұл өлімнің себебін нақты анықтауды қиындатады.

Емделген малдың ағзасы ҚҚСП-ны емдеуден кейінгі 3–4 күн ішінде метаболиздейді, сондықтан мұндай жануарлар осы мерзім өткеннен кейін өлсе, өлексежегіш құстарға қауіп төндірмейді.

Математикалық модельдер құрамында препарат бар өлекселердің тіпті ең аз үлесінің өзі өлексежегіш құстар популяцияларының айтарлықтай қысқаруына әкелуі мүмкін екенін көрсетеді.

CMS АЯСЫНДАҒЫ ІС-ҚИМЫЛДАР

CMS-тың 11.15 (Rev.COP13) қарары Тараптарды шұғыл түрде шақырады және конвенцияның Тараптары болып табылмайтын мемлекеттерге мыналарды ұсынады:

- Қолданыстағы ветеринариялық ҚҚСП-ның қауіпсіздігін тексеруді қамтамасыз ету;
- Өлексежегіш құстарға уытты ҚҚСП-ны (оның ішінде диклофенакты)
- ветеринарияда қолдануға берілген лицензияларды кері қайтарып алу; немесе
- Өлексежегіш құстарға және өлексемен қоректенетін жыртқыш құстардың басқа түрлеріне төнетін белгілі қауіптерге қатысты тиісті тәуекелдерді бағалауды енгізу;
- Фармацевтика өнеркәсібінің ғылыми-зерттеу бөлімдерінің (немесе ол қаржыландыратын бөлімдердің) стандартты хаттамалары аясында жаңа ветеринариялық ҚҚСП-ның қауіпсіздігін тексеруді қамтамасыз етіп, лицензиялауды осы сынақтардың нәтижелеріне тәуелді ету; және
- Қауіпсіз балама препараттарды анықтауға және ілгерілетуге жәрдемдесу.

Өлексежегіш құстарға уыттылығы қазіргі уақытта дәлелденген ҚҚСП-ның қатарына диклофенак, ацеклофенак, нимесулид және кетопрофен жатады. Алайда басқа ҚҚСП-ның қауіпсіздігін одан әрі сынау бұл тізімді толықтыруы ықтимал.

Өлексежегіш құстар таралған барлық мемлекеттерде оңай қолжетімді қауіпсіз баламаларды пайдалану ұсынылады.

Қосымша ақпарат пен өзекті ғылыми сілтемелер үшін: www.cms.int/raptors/en/page/non-steroidal-anti-inflammatory-drugs-nsaids

Әлемде ҚҚСП-ның ветеринарияда қолданылуы

Диклофенак өлексежегіш құстарға уыттылығы дәлелденген алғашқы ҚҚСП болды және оны ветеринарияда қолдануға Азиядағы осы құстар таралған аймақтың басым бөлігінде тыйым салынды. Қазіргі уақытта Бангладеш, Үндістан, Иран, Камбоджа, Непал, Оман және Пәкістанда ветеринариялық диклофенакты өндіруге, сатуға және пайдалануға ресми бекітілген тыйымдар қолданыста; басқа елдер де осындай тыйым енгізу мүмкіндігін қарастыруда. Алайда қазіргі уақытта оны пайдалануға Еуропалық Одақтың бірқатар елдерінде рұқсат етілген. 2020 жылы Испанияда Азиядан тыс жерде жабайы құстың диклофенактан уланып өлуінің алғашқы жағдайы расталды.

Бүгінгі таңда Бангладеш — **кетопрофенді** ветеринарияда қолдануға тыйым салған құстар таралған аймақтағы жалғыз мемлекет. Ғылыми деректер **кетопрофен, нимесулид, ацеклофенак** және, ықтимал, **флуниксин** өлексежегіш құстарға осындай уыттылыққа ие екенін көрсетеді, бірақ бұл ҚҚСП-ның ешқайсысына ұлттық деңгейде тыйым салынбаған. Үндістанның кейбір штаттары өздерінің ветеринариялық қызметтеріне жекелеген уытты ҚҚСП-ны мемлекеттік жеткізуге тыйым салды.

Үндістанда ҚҚСП-ны өлексежегіш құстар үшін қауіпсіздігі тұрғысынан сынау жөніндегі үкімет қаржыландыратын бағдарлама жүзеге асырылуда, ал оны толықтыратын жұмыс Оңтүстік Африкада жүргізілуде. Соған қарамастан, ҚҚСП-ның жыртқыш құстар үшін қауіпсіздігін одан әрі зерттеу қажет, өйткені жоғарыда аталмаған барлық лицензияланған препараттар қазіргі уақытта тексерілмеген күйінде қалып отыр. Қауіпсіздікті тексеру жөніндегі тәжірибелер **мелоксикам** мен **толфенам қышқылының** диклофенакқа қауіпсіз балама екенін анықтады.

Тазқара. Фото: © Андре Ботха

ҚОНЫС АУДАРАТЫН ТҮРЛЕР ЖӨНІНДЕГІ КОНВЕНЦИЯ ТУРАЛЫ

CMS-тің Африка мен Еуразиядағы қоныс аударатын жыртқыш құстарды сақтау жөніндегі өзара түсіністік туралы меморандумы (Raptors MOU) қоныс аударатын жыртқыш құстардың Афро-Еуразия өңіріндегі бүкіл таралу аймағында қолайлы қорғалу мәртебесіне қол жеткізу және оны қолдау, сондай-ақ олардың санының қысқаруын тоқтатып, қалпына келтіру бойынша халықаралық деңгейде үйлестірілген іс-қимылдарға жәрдемдесуге бағытталған.

Raptors MOU — Жабайы жануарлардың қоныс аударатын түрлерін сақтау туралы конвенция (CMS) аясындағы бірнеше құралдың бірі.

БАЙЛАНЫС АҚПАРАТЫ

Жыртқыш құстар жөніндегі өзара түсіністік туралы меморандумның Үйлестіру орталығы
Абу-Дабидегі CMS кеңсесі БҰҰ Қоршаған орта жөніндегі бағдарламасы (ЮНЕП) Абу-Даби Біріккен Араб Әмірліктері
E-mail: cmsoffice.ae@un.org
www.cms.int/raptors

https://www.facebook.com/bonnconvention
https://www.twitter.com/bonnconvention

Қосымша ақпараттық парақшалар сайтта: http://www.cms.int/en/publications/factsheets